

De Rosdoek

De Rosdoek 125 · Maart 2008

Heemkundige Studiekring “De Acht Zaligheden”

De boeken die besproken worden in
de boekenplank zijn verkrijgbaar bij

De Boekenlegger

Ook voor uw buitenlandse bestellingen bent u
bij ons van harte welkom

Nieuwstraat 28A 5521 CC Eersel
Tel.: 0497-512551 Fax.: 0497-513179
www.de-boekenlegger.nl info@de-boekenlegger.nl

*Voor al uw thuiszorg en
hulp in de huishouding,
bel Zorgcentrum Merefelt !*

Zorgcentrum Merefelt

*Zorgcentrum Merefelt maakt deel uit van de
Regionale Stichting Zorgcentra de Kempen
Bezoekadres: Parklaan 2, 5504 GB Veldhoven
Mooier Merefelt rekeningnummer Rabobank West*

*www.rszk.nl
Tel.: 040-253 50 40
1345 79 445.*

Afbeelding voorzijde: Burgemeester Panken bij zijn jubileum.

De Rosdoek 125

Maart 2008

Voorwoord 4

De Pankenstraat

Evert Meijs 5

Eerste prijs Centrale Varkensfokdag, 's-Hertogenbosch 1939

Winfried Thijssen 17

Heemkundig allerlei

Gilde St. Brigida Netersel en haar strijd tegen Kerk en Land

Bart Beex 26

Van de boekenplank

Kees Cornelissen 29

De Rosdoek is een uitgave van
de Heemkundige Studiekring “De Acht Zaligheden”.
Verschijnt 4 x per jaar. Volgende nummer in juni 2008
ISSN 1384-086X

Redactie:

Th. van der Aalst, Hapert, 0497 - 381671

H. Backbier, Vessem, 0497 - 591451

K. Cornelissen, Eersel, 0497 - 512208

H. Grielen, Eersel, 0497 - 512897

A. Kockx, Veldhoven, 040 - 2531596

P. Vermeulen, Veldhoven, 040 - 2531817

E-mailadres redactie: p.vermeulen40@chello.nl

Secretaris: P. Hooijmaijers, 0497 - 515144, E-mail: p.hooijmaijers@planet.nl

Website: www.hskdeachtzaligheden.nl

Voorwoord

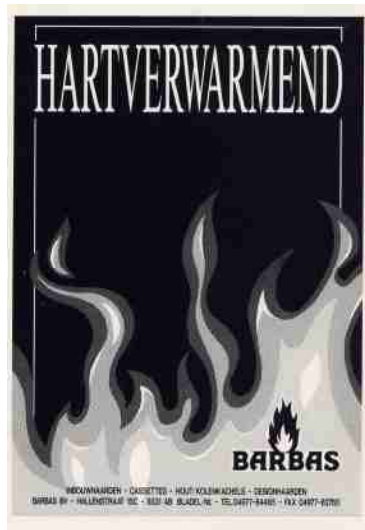
De Rosdoek gaat een nieuwe jaargang in met een aflevering die een bijzondere aandacht verdient, zeker nu onze kring haar 60-jarig bestaan in 2007 achter zich heeft.

Het eerste nummer verscheen in december 1970 en het tweede pas in najaar 1974; daarna volgt de regelmaat in de uitgave. Zodat we nu aflevering 125 kunnen presenteren, en wel in een nieuwe uitvoering. Het binnenwerk heeft het glanzeloze papier behouden waardoor het lezen bij kunstlicht geen moeilijkheden geeft. De omslag heeft voortaan altijd een steviger witte kaft zodat foto's beter tot hun recht komen; bovendien zou kleurendruk de uitgave extra duur maken en dit vindt noch het bestuur noch de redactie zinvol.

Vanaf deze aflevering treft u op de omslag een foto(copie) aan die verband houdt met een artikel van het betreffende nummer.

Verder zijn er verschillende wijzigingen in de lay-out doorgevoerd. Wij wensen u veel leesplezier, ook onder een felle lamp.

De redactie

De Pankenstraat

Heel veel mensen denken dat met de Panken van het straatnaambord in Eersel-Zuid de beroemde schoolmeester wordt bedoeld die lange tijd voor de klas stond in Westerhoven en later veel heemkunde-onderzoek deed in De Kempen. Maar dat is niet het geval. Met Panken van de Pankenstraat wordt één van de burgemeesters van Eersel bedoeld: dhr. P.G.A.G. Panken.

Hij was de zoon van Johannes Franciscus Panken (*Duizel 1835 + Duizel 1877) en van Sophia Paulina Cools (*Eersel 1836 + Duizel 1924) die elkaar het jawoord gaven te Duizel in 1871 en uit welk huwelijk vier kinderen werden geboren: J.A.M. (Antoon, priester), J.B.P.J. (Johan, frater, nadien priester), P.G.A.G. (Piet, burgemeester) en P.L.M. (Louis, onderwijzer). Vader Johannes was secretaris van de gemeente Duizel/Steensel.

Dhr. P.G.A.G. Panken

Oom burgemeester

Bij zijn geboorte op 6 januari 1875 in Duizel kreeg ‘onze Panken’ de doopnamen Petrus Guilielmus Amandus Gasparus, roepnaam Piet. Hij groeide op in Duizel. Toen hij twee jaar oud was overleed zijn vader en bleef hij achter, samen met zijn moeder en 3 broers. De vier kinderen waren toen één tot vijf jaar oud. Men bleef in het geboortehuis wonen op het Smidseind te Duizel. In het rijtje bij het geboortehuis was ook het gemeentehuis gevestigd van de voormalige gemeente Duizel/Steensel.

Overigens hebben op die plek meerdere familieleden van Panken (meest ongehuwden) gewoond. Nadat Antoon, Johan en Louis jaren

later het ouderlijk huis hadden verlaten, bleven Piet en zijn moeder op het Smidseind wonen. Op 22 november 1927 huwde Piet Panken met Huberdina Maria Johanna Gijrath, (dochter van Petrus Dominicus Gijrath en Wilhelmina Maria Schellens, geboren te Valkenswaard 17-10-1890 en overleden te Eersel 8 februari 1937.) Kort na het huwelijk verhuisden Panken en zijn vrouw naar Eersel (1928) naar het zgn. Pankenhuis, gekocht van sigarenfabrikant Aarts uit Eersel. Uit hun huwelijk werd één kind geboren: Pierre (jurist en notaris, *1929 te Eersel).

Het woonhuis te Eersel van burgemeester Panken

Piet –de toekomstige burgemeester van Eersel- genoot zijn opleiding (stage en studie) samen met een neef van hem bij zijn oom, die burgemeester was van Mierlo. Hij ging daar dikwijls te voet vanuit Duizel heen. Zijn vader stierf jong en de vader van zijn neef (destijds notaris te Son) ook. ‘Oom burgemeester’ ontfermde zich over de beide neefjes. Resultaat: de één werd gemeentesecretaris te Mierlo en Petrus werd op 27-jarige leeftijd burgemeester van Duizel.

Volgens zoon Pierre heeft zijn vader ook de opleiding ‘gemeente-administratie’ gedaan waarvoor hij examen moest afleggen in Den Bosch. “Van familieleden die als geestelijken of overheidsdienaren buiten de dorpen goed terecht gekomen waren zal hij ook wel het nodige hebben opgestoken.” Aldus hr. Pierre Panken.

Burgemeester van Duizel/Steensel

Op 19 augustus 1902 tekenden koningin Wilhelmina en de minister van Binnenlandse Zaken Kuijper op Het Loo het besluit om Piet Panken te benoemen tot burgemeester van de gemeente Duizel/Steensel. Aan de binnenzijde van het eensluidende uittreksel stond geschreven:

De benoemde heeft op heden in handen van den Commissaris der Koningin in Noord-Brabant de vereischte eeden afgelegd. Was getekend 's-Hertogenbosch 13 september 1902, mij bekend. De Griffier der Staten van Noord-Brabant W. van Lanschot. Leges F 1,50

Vrijwel onmiddellijk na zijn benoeming werden door de nieuwe burgemeester maatregelen getroffen voor de ontginning van uitgestrekte woeste gronden. Al in 1903 werd het eerste tiental hectaren heidegrond ontgonnen tot bos. Geleidelijk aan werden deze werken voortgezet totdat ongeveer 300 hectaren ontgonnen waren. Op zijn advies werden in 1905 ook woeste gronden herschapen in weilanden. Hierdoor groeide het rentegevend grondgebied van Duizel/Steensel met 150 ha vruchtbaar gebied. Al met al bloeide de regio door deze maatregelen met grote sprongen. Tegelijkertijd werden smalle modderige zandwegen veranderd en aangepast tot bruikbare rijwegen met sintelrijwielpaden. Bestaande waterleidingen werden verbeterd en nieuwe leidingen werden gerealiseerd.

De gemeenteraad van Duizel/Steensel benoemde op 22 december 1904 Panken tot ‘Ambtenaar van den Burgerlijken Stand’ per 1 januari 1905.

Benoemd voor Hoogeloon/Hapert/Casteren

Enkele jaren later, op 3 juni 1911, tekenden de Majesteit en minister Heemskerk het koninklijk besluit nr. 77 waarin Panken werd benoemd tot burgemeester van de gemeente Hoogeloon/Hapert/Casteren. Daarvoor legde hij opnieuw de eed af bij de Commissaris der Koningin, op 26 juni 1911.

In het Staatsblad nr. 727 werd afgekondigd dat Duizel/Steensel en Eersel per 1 januari 1923 zouden worden 'vereinigd'. De Wet tot vereeniging van de gemeenten Eersel en Duizel-Steensel dateerde van 22 december 1922. De nieuwe naam voor de nieuw ontstane gemeente werd 'Eersel'. Allerlei administratieve zaken werden verder in dit staatsblad geregeld voor de samenvoeging.

Burgemeester van Eersel

J. Th. van den Boom, sinds 1899 de burgemeester van Eersel, ging 'op wachtgeld' en in de Wet tot vereeniging van de gemeenten (mede ondertekend door De Geer) van 29 december 1922 werd Panken benoemd tot burgemeester van Eersel en heette het officieel dat werd benoemd *tot burgemeester der gemeente Eersel P.G.A.G. Panken, burgemeester der gemeente HoogeloonHapert en Casteren*. Ook minister van Binnenlandse Zaken Ch. Ruys de Beerenbrouck ondertekende het besluit. Met name in Hoogeloon werd onder leiding van Panken veel woeste grond veranderd in bouwland en weiland.

De meisjesschool St. Jacobus in Eersel

Net als in Duizel / Steensel werd ook hier het waterleidingnet sterk verbeterd en uitgebreid met sloten, duikers en afwateringen. Bovendien stond de burgemeester mede aan de wieg van de stichting van nieuwe lagere scholen zowel in Duizel/Steensel als in Hoogeloon en Hapert. Ook het landbouwonderwijs werd door hem gestimuleerd. In Eersel werd Piet Panken voorzitter van de Kring Eersel van de 'Noordbrabantschen Christelijken Boerenbond'. Deze omvatte 20 omliggende dorpen en met steun van die dorpen richtte hij een lagere landbouwschool op in 1927. Panken trad toe tot de Raad van Commissarissen van de 'Grontmij' te Utrecht, een grondverbeterings- en ontginningsmaatschappij met directeurs in Utrecht en Boxtel.

In 1923 kreeg hij een hoge Belgische onderscheiding vanwege moedig gedrag tijdens de Eerste Wereldoorlog. De Belgische minister van Buitenlandse Zaken onderscheide Panken namens de Koning met de Medaille van Koning Albert van België op 10 februari 1923 vanwege de toewijding aan Belgische vluchtelingen gedurende de oorlog. Details geven het bijbehorende diploma niet, alleen nog dat de medaille gepaard ging met een gestreept ordelint. De uitreiking vond plaats op het Belgische Consulaat te 's-Hertogenbosch in april van datzelfde jaar door ambassadeur Baron de Cartier de Marchienne. Deze baron kwam uit Marchienne au Pont (Charleroi) en was ambassadeur van België in de VS en tenslotte in Groot-Brittannië.

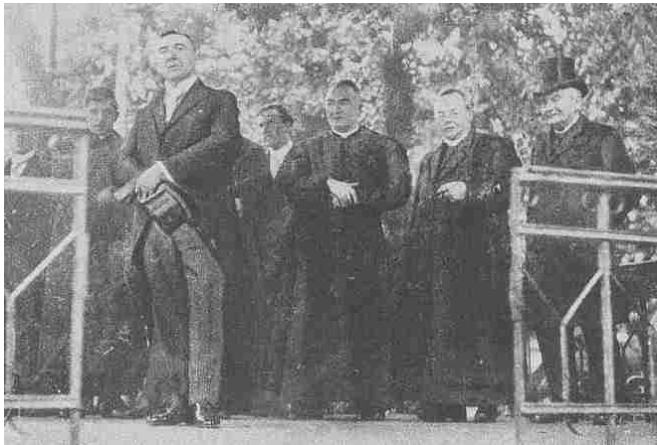

*Foto uit 1945,
gemaakt in Eersel.
Panken staat hier
voor de plakkaten die
oproepen tot hulp.
Nederland verkeerde
in armoede.*

De Cartierheide in Hapert is genoemd naar de baron. Dit landgoed was een schenking van hem aan Natuurmonumenten. Hij woonde op het kasteeltje van Duizel; later werd dit gebied eigendom van Van der Lande en thans van de familie Van der Leegte. Samen met notaris H.B.C.F. de Wit (Valkenswaard) beheerde burgemeester Panken dit grondgebied. De zakelijke relatie met de baron groeide uit tot een vriendschappelijke band.

Feest op de kiosk

In 1927 werd zijn zilveren ambtsjubileum als edelgrootachtbare burgemeester van Eersel, Duizel en Steensel gevierd. Het erecomité werd gevormd door Baron De Cartier de Marchienne, op dat moment Belgisch Ambassadeur in Londen, pastores Joosten en Van Moorsel, predikant Israël, rector Weijers en kapelaan Gommers.

*Dankwoord van
de jubilerende
burgemeester*

Dinsdag 13 september werd de jubilaris aan zijn woning in Duizel opgehaald en volgde een H. Mis waarna aan zijn huis een hulde plaatsvond door de schoolkinderen. Na de toespraak van de pastoor volgde een serenade van harmonie 'De Goede Hoop', en werd op het gemeentehuis van Eersel een receptie gehouden met aansluitend een optocht van Duizel naar Eersel. Deelnemers waren o.a. de Kruisboogschutterij, de Jonge Boerenstand, de Handboogschutterij, de Duivenclub en het Gilde van Onze Lieve Vrouw uit Eersel. Om

drie uur volgde een feestrede op de kiosk door Kotten, notaris en tevens voorzitter van het feestcomité. Aansluitend volgde een plechtige raadsvergadering. Om 17.00 u werd de jubilaris in Steensel ontvangen en ook daar werd een stoet voor hem georganiseerd. Na een toespraak en een kinderhulde aldaar werd de feestdag afgesloten met volksliederen op de Eerselse kiosk.

De Brabantsche Illustratie gaf nadien een fotoreportage van de feestelijkheden van 13 september. De jubilaris ontving ondermeer een eikenhouten ronde rooktafel met zilveren schildje. Dit tafeltje heeft de tand des tijds niet doorstaan maar het schildje wordt nog steeds in de familie gekoesterd.

Panken had niet alleen de zorg voor de gemeenten waarvoor hij verantwoordelijk was, ook de regio profiteerde mee van zijn bestuurlijke kwaliteiten. Op zijn initiatief werden plannen ontworpen tot de aanleg van wegen tussen Hoogeloon, Casteren, en Netersel, tussen Casteren, Hapert en Dalem, tussen Bladel, Hulsel en Lage Mierde, en tussen Eersel en Bergeijk en van Steensel via Knegsel naar Vessem. Hierdoor werden al die kleine plaatsen uit hun isolement gehaald. Al in 1924 werd het eerste gedeelte in gebruik genomen: het traject Bladel-Hulsel-Lage Mierde.

Op 24 augustus 1928 werd Panken benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau bij gelegenheid van zijn 25-jarig jubileum van 19 augustus 1903.

De ‘titels’ om hiervoor in aanmerking te komen werden aan de Koningin gezonden door Alexander F. Fiévez, secretaris van de voormalige gemeente Duizel/ Steensel en Theodorus J. van Grootel, ambtenaar op het gemeentehuis van Eersel.

Als voornaamste reden werd uiteraard genoemd de benoeming tot burgemeester in 1902, 1911 en 1923. Bovendien was natuurlijk zijn lidmaatschap van de Staten van Noord-Brabant in 1909 reden om ervoor in aanmerking te komen.

Oorkonde behorende bij de benoeming tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau

Gelukstelegrammen

Op 14 april 1934 werd een receptie georganiseerd omdat Panken op dat moment 25 jaar afgevaardigde was in de Provinciale Staten. In 1902 had hij daar de plaats ingenomen van notaris J. de Wit uit Eindhoven, die was overleden. Voor de viering van de feestbijeenkomst was de raadzaal bekleed met kostbare tapijten en kleden. Velen kwamen hem feliciteren en hij ontving meer dan 200 gelukstelegrammen, o.a. van de Engelse gezant uit Londen Baron de Cartier de Marchiennes.

De Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant van dinsdag 17 april 1934:

Hoe Burgemeester Panken gevierd wordt moge wel blijken uit het groote aantal bloemenmanden die hem waren aangeboden, en alle even keurig, wij telden er 22 die daar stonden opgesteld... Des avonds werd er door de harmonie van Eersel een serenade gebracht hetwelk een groote toeloop van volk teweeg bracht.

Op 27 juni 1936 werd in het raadhuis van Hoogeloon een officiële receptie georganiseerd vanwege het 25-jarig burgemeesterschap van Panken van de gemeente Hoogeloon/Hapert/Casteren. Het Eindhovens Dagblad van 22 juni 1936 meldde: ‘Hij was voor eenieder in deze streek de raadsman en hulpvaardige vriend’.

Lijst nooit compleet

Tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog bleef hij ‘de eerste burger’. Want op 5 december 1940 werd het verzoek van Panken ingewilligd om ontslagen te worden als burgemeester van Eersel, *met dankbetuiging voor de langdurige diensten in zijn betrekking bewezen*, aldus de Secretaris-Generaal Frederiks van Binnenlandse Zaken. De Eindhovensche en Meierijsche Courant van 31 december 1940 publiceerde een afscheidsfoto van burgemeester Panken, geflankeerd door ‘diens zoontje’.

Van hem is bekend dat hij de daarop volgende jaren de bezetter en diens maatregelen volkomen negeerde, hetgeen hem diverse huiszoekingen opleverde. Nimmer had hij tijdens de oorlogsjaren één woord gewisseld met de NSB-burgemeester.

Al zal de lijst nooit helemaal compleet worden, belangrijke verdiensten waren van Panken ook zijn stimulans als mede-oprichter van de Stoomzuivelfabriek St.-Benedictus te Eersel en van Stoomzuivelfabriek St.-Pancratius te Hoogeloon. Hij stond aan de wieg van de Boerenleenbank van Duizel, van Hoogeloon en initieerde woningbouwverenigingen in respectievelijk Duizel, Steensel, Hoogeloon, Hapert en Casteren.

De gemeentelijke bosbrandverzekering, de Burgerwacht, de Verkoopcentrale van de N.C.B. en de Fruit- en Groenteveiling van de

NCB werden met zijn medewerking opgericht. Nog lange tijd maakte Panken deel uit van de verschillende bestuursorganen.

Eersel dankt aan de inspanningen van Panken ook de oprichting van de huishoudschool (1932) en van de landbouwschool (1928). De weg Steensel-Riethoven werd door hem gerealiseerd en ook kwamen lagere scholen tot stand tijdens zijn burgemeesterschap in Eersel.

Eervol

P.G.A.G. Panken werd op eigen verzoek met ingang van 2 juni 1941 eervol uit de dienst als burgemeester van de gemeente Hoogeloon ontslagen. De Raad van Eersel benoemde Piet Panken met ingang van 11 juli 1941 tot onbezoldigd ambtenaar van de burgerlijke stand van Eersel. Op 22 juli 1941 legde hij daarvoor de ambtseed af te 's-Hertogenbosch.

Na de oorlog was hij nog korte tijd burgemeester. Zijn zoon vertelde:

Toenmalig waarnemend commissaris van de Koningin jhr. Mr. J.Th.M. Smits van Oyen riep mijn vader naar Eindhoven en zei tegen hem: je bent nu tijdelijk weer burgemeester van Eersel en van Hoogeloon ca..

Op 9 oktober 1944 schreef de plaatsvervangend Commissaris *'Krachtens het bepaalde in ..het Besluit Tijdelijke Voorziening Bestuur Provinciën en Gemeenten met ingang van het tijdstip waarop het grondgebied van die Gemeente in bijzonderen staat van beleg verkeert, in de functie van burgemeester der Gemeente Eersel zijt hersteld.'*

De Minister van Binnenlandse Zaken besloot dat burgemeesters, ouder dan 65 jaar, hun functie niet meer mochten vervullen met ingang van 1 augustus 1945. Panken ging per die datum alsnog met pensioen. Hij werd op 1 juni 1946 opgevolgd door J. Stevens. In datzelfde jaar beëindigde P.G.A.G. Panken ook zijn lidmaatschap van Provinciale Staten van Noord-Brabant.

Panken woonde in het Pankenhuis aan de Markt (huisnr. 15) van Eersel. Het huis staat er nog, en de naam Pankenhuis staat op een

bordje naast de voordeur van de mooie deftige woning. Tot in zijn hoge ouderdom werd deze magistraat pur sang geëerbiedigd door oud en jong.

Hij overleed in Eersel op 29 april 1964. Het Eindhoven's Dagblad belichtte op 4 mei de uitvaart middels een foto van de rouwstoet waarvan fanfare De Goede Hoop en gemengde zangvereniging Con Amore et Anima deel uitmaakten.

De zoon van Panken verkocht vrij snel daarna het Pankenhuis aan Ad Wintermans, zoon van vriend Henri Wintermans.

Straatnaam

Tijdens de vergadering van de gemeenteraad op 9 mei 1966 werd besloten –na advies van de heemkundige studiekering–

om een straat in Eersel-Zuid Pankenstraat te noemen en op 19 september 1970 (Bevrijdingsdag van Eersel) werd het straatnaambord officieel onthuld door mr. P.F.M. Panken, zoon van de oud-burgemeester, in bijzijn van burgemeester J. Stevens.

Iedereen was daarvoor samengekomen in lagere school St. Willibrordus, die toen pas nieuw was. Behalve het bordje Pankenstraat werden ook de namen Vissersstraat (arts te Eersel), Bloxstraat (gesneuveld militair), Van der Zandenstraat (lid van de Tweede Kamer) en Aelenstraat (pastoor te Eersel) onthuld.

Detail van de Pankenstoel

'n Tweede zichtbare herinnering aan deze markante Eerselnaar is een hele mooie houten stoel, een echte 'zetel' die een vast plek heeft in het gemeentehuis van Eersel. De stoel was een geschenk van de Eerselse bevolking aan de gemeente in 1935, toen Panken 12,5 jaar burgemeester van zijn dorp Eersel was (1923-1935).

Schitterend houtsnijwerk toont de twee jaartallen en het gemeentewapen. Stond deze stoel in de kapel-raadhuis overal in de weg, nu heeft hij een vaste plek gekregen in een trappartij. Tenslotte is de naam van burgemeester Panken ook vereeuwigd op één van de fraaie glas-in-lood ramen van de kapel op de Markt. Stille maar heel bijzondere getuigen!

Evert Meijs

De Pankenstoel in het gemeentehuis

Bronnen:

- Afdeling Ruimtelijk Beheer gemeente Eersel
- Archief Provinciale Staten Noord-Brabant
- Dienst Ridderorden België
- Dossier straatnaamgeving gemeente Eersel
- 'Drie Zaligheden', Dams, Huijbregts en Spoorenberg
- 'Eersel in oude ansichten', Kwinten
- Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken van België
- Huisarchief van de heer mr. Panken, H.-Landstichting
- Lijst van Gouverneurs en Commissarissen van de Provincie Noord-Brabant sinds 1814
- Panken, mr. Pierre F.M., interviews
- Protocolchef België
- Wandelen en fietsen in de gemeente Eersel' mei 2000

Centrale Varkensfokdag

Eerste prijs 's-Hertogenbosch 1939

In de tijd van de opgravingen op de Kerkebogten in 2006 liep Bea van de Ven uit Eersel regelmatig met haar metaaldetector over het terrein. Behalve muntjes vond ze ook een medaille, zie onderstaande foto's.

Voor- en achterzijde van de gevonden medaille

Op de voorzijde staat de afbeelding van een varken en op de achterzijde staat: "Centrale Varkensfokdag 's Hertogenbosch 1939, 1^e prijs 743B3578".

De vetgedrukte letters en cijfers zijn er later ingeslagen.

Omdat deze medaille ons erg aansprak, zijn we met de Werkgroep Archeologie een zoektocht begonnen, enerzijds naar de achtergrond van varkensfokdagen en de varkensfokkerij in het algemeen en anderzijds naar de winnaar van deze medaille.

Ontwikkeling varkensfokkerij in Noord-Brabant vanaf 1916 *1

Op 3 april 1918 stelde Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant de Provinciale Commissie ter bevordering van de varkensfokkerij in. Verwacht mag worden dat er voor deze tijd nauwelijks sprake is geweest van enige organisatie van varkensfokkers in Noord-Brabant. In het jaarverslag over 1920 wordt gesteld dat tot 1918 “buitengewoon weinig voor de varkensfokkerij was gedaan”. Het eerste werk van de commissie was het instellen van een onderzoek naar de toestand van de varkensfokkerij in de provincie. Omdat er een groot tekort aan goed fokmateriaal werd geconstateerd, werd besloten jonge fokdieren van elders in te voeren.

Ter bevordering van de fokkerij en de registratie daarvan werd in het voorjaar van 1919 door de commissie het Noord Brabantsch Varkensstamboek opgericht. Om de eenheid in de provincie te bewaren, besloot de commissie de leiding van het stamboek zelf in handen te houden.

De in 1918 en 1919 van elders ingevoerde dieren werden merendeels door het stamboek ingeschreven. In 1920 werd fokmateriaal aangekocht in de vorm van dragende zeugen. Aan het eind van 1920 zag de commissie al wat resultaten van haar werk.

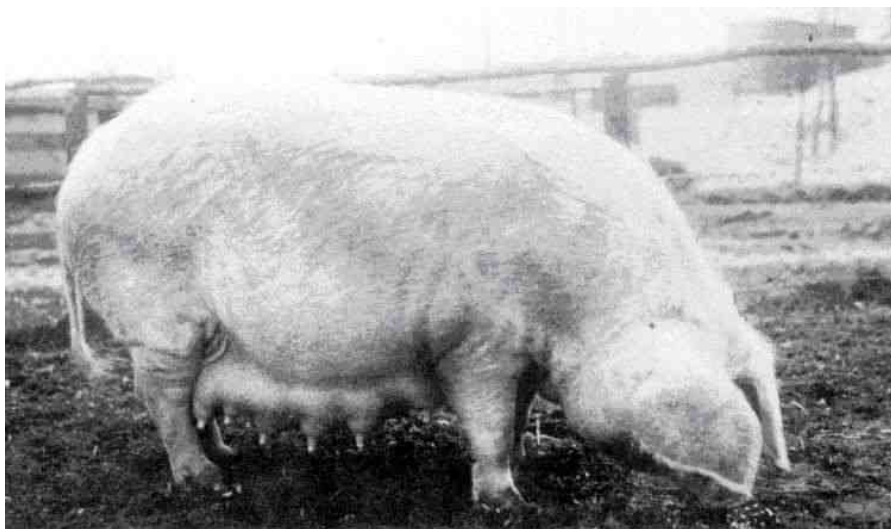
Vanaf 1916 ging de “Noord Brabantsche Christelijke Boerenbond” zich wat meer met de varkenshouderij bezig houden. De activiteiten kregen o.a. vorm in de stichting van een tweetal fokstations, een voor het V.D.L.-ras (Veredeld Duitsch Landvarken) in Bladel en een voor het G.Y.-ras (Groot Yorkshire) in Halsteren.

Buiten de fokstations vond nagenoeg geen enkele systematische fokkerij plaats. Op tal van plaatsen werd zeer onoordeelkundig en in zeer nauwe bloedverwantschap gefokt. De secretaris vat de situatie in het eerste verslag van de Provinciale Commissie als volgt samen:

“Het is dus duidelijk, dat er voor de Provinciale Commissie ter bevordering van de varkensfokkerij een ruim arbeidsveld open ligt”. En dat gebied lag in 1918 nog zo goed als braak. Bovendien was de varkensstapel door het gebrek aan veevoer, tengevolge van de Eerste Wereldoorlog, achteruit gegaan.

In 1921 werden de eisen waaraan een fokstation minstens moest voldoen, vastgesteld. De voornaamste taak van de fokstations was het voortdurend kunnen leveren van onverwant mannelijk en vrouwelijk fokmateriaal. Het aankoopbeleid en het subsidiebeleid van de commissie waren gericht op versterking van de positie van de fokstations. Blijkbaar is snel duidelijk geworden dat zij niet aan het gestelde doel konden beantwoorden. Reeds in het jaarverslag over 1923 is te lezen dat er geen fokstations meer in functie waren. De aandacht van de commissie werd toen meer gericht op de fokverenigingen.

In een vergadering van Rijksveeteeltconsulenten in 1921 kwam men tot de conclusie dat “Het stichten van een Centraal Bureau voor de Varkensfokkerij de gemeenschappelijke belangen der verschillende stamboekvereniging zeer ten goede zou komen.” Naar aanleiding hiervan werd op 24 februari 1922 in Arnhem een vergadering belegd. Op advies van de heer Kakebeeke (Inspecteur van den Landbouw van het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel) besloot de vergadering tot een eenvoudige vorm: een Centraal Bureau. De oprichting van het C.B.V. was hiermee een feit.

Het Veredeld Duitsch Landvarken.

Bindend werd voorgeschreven dat na 1922 in geen der provincies nog dieren in stamboekregisters zouden worden ingeschreven waarvan de afstamming niet bekend was. In juni 1923 werd voor het V.D.L.- en het G.Y.-ras een standaardbeschrijving vastgesteld welke landelijk zou gelden. In 1930 werden deze standaardbeschrijvingen op enkele punten wat bijgesteld. In 1932 vond wederom bijstelling plaats, nu als gevolg van selectie waardoor de beide rassen een meer eigen Nederlands type gingen vertonen. Ook in de volgende jaren vond op detailpunten nog bijstelling plaats.

Een punt van actie van de Provinciale Commissie vormde vanaf het begin het oprichten van plaatselijke varkensfokverenigingen. De eerste werd opgericht in Esbeek, op 1 november 1920 door 13 boeren; dit heeft zeer inspirerend gewerkt in de gehele provincie. Esbeek kreeg ook bekendheid door de eerste varkensfokdag en in latere jaren doordat “Esbeekse mensen” in besturen van fokkerijorganisaties een hoofdrol gingen spelen.

Vooraf in het Zuid Oosten van de provincie maakte het G.Y.-ras geleidelijk meer opgang, wellicht mede onder invloed van de vrijwel elk jaar georganiseerde fokdag in Reusel. Niet alleen trok deze fokdag (georganiseerd door de in 1921 opgerichte varkensfokvereniging) jaarlijks grote publieke belangstelling maar zowel fokdag als G.Y.-ras hadden in de persoon van landbouwonderwijzer Sterke te Hapert een enthousiaste en onvermoeide promotor. De verbreiding van het G.Y.-ras beperkte zich in hoofdzaak tot de Kempen.

Het aantal fokverenigingen breidde zich in de loop der jaren over de gehele provincie uit. Daarmee werd vrijwel elke varkensfokker direct of indirect in de stamboekfokkerij betrokken. Immers de fokverenigingen waren tegelijk coöperatieve beerhouderijen, welke de onderbouw van het stamboek vormden. De fokverenigingsbesturen besteedden in het algemeen veel aandacht aan de kwaliteit van de dekberen en leverden zodoende langs de mannelijke kant een flinke bijdrage in de verbetering van de

varkensstapel. Op haar beurt bevorderde de commissie ook de verbetering van de kwaliteit der fokverenigingsberen, door aangekochte/geïmporteerde dekberen ter beschikking te stellen van de fokverenigingen.

Het houden van fokdagen werd door de Provinciale Commissie ten zeerste bevorderd en niet zonder resultaat. Een deel van de beschikbare gelden werd aan de ondersteuning van deze dagen besteed. De varkensfokdagen hadden in die dagen een grote betekenis. De boeren hadden er veel belangstelling voor en omdat er veel materiaal verhandeld werd, was de animo onder de stamboekfokkers om in te zenden ook groot.

De fokdagen waren gebeurtenissen, welke de grenzen van de veelal nog gesloten plattelandsdorpen overschreden. Tal van notabelen stelden zich beschikbaar om zitting te nemen in besturen en erecomités van dit soort manifestaties. Op een aantal plaatsen werd de organisatie van een fokdag een jaarlijks terugkerende gebeurtenis. Voorbeelden daarvan zijn Reusel, Hilvarenbeek en Mill. In tal van andere plaatsen werd met grote regelmaat en vaak met zeer grote belangstelling een fokdag gehouden.

Voor het talrijke boerenpubliek was het – naast eens een dagje uit – een mogelijkheid om het inzicht ten aanzien van het gewenste type varken te verdiepen door dieren en bekroningen te vergelijken.

Bovenal was het welslagen van een fokdag een kroon op het werk van de organiserende vereniging. Ook van de kant van de gemeentebesturen hadden de fokdagen belangstelling en medewerking. Een officiële opening van de fokdagen door de burgemeester behoorde tot het vaste programma.

Bijzondere vermelding verdient wellicht in organisatorisch opzicht de jaarlijks terugkerende fokdag in Reusel. De plaatselijke fokvereniging wist zich bij het voorbereidend en uitvoerend werk verzekerd van de medewerking van de plaatselijke afdeling van de Rooms Katholieke Jonge Boerenstand, welke organisatie op haar beurt er een eer in stelde deze taak op zich te nemen.

Het Groot Yorkshire-varken

Behalve de genoemde regelmatig terugkerende (kring)fokdagen, werden in de loop der jaren meer plaatselijke keuringen georganiseerd door de fokverenigingen. In de verslagen werd de belangstelling van de boeren erg groot, vaak overweldigend genoemd.

In de periode 1930 – 1950 werd door de Provinciale Commissie met grote energie doorgewerkt aan het bevorderen van het oprichten van plaatselijke fokverenigingen, zodat in 1950 bijna geheel Noord Brabant met een net van fokverenigingen was overspannen. In de jaarverslagen komt telkens de uitspraak terug dat “meer en meer blijkt dat het juist de fokverenigingen zijn die den meesten invloed hebben op den vooruitgang van de fokkerij”. De financiële middelen waarover de commissie kon beschikken (subsidies van Rijk en Provincie) werden voor een belangrijk deel aan oprichting en instandhouding van de fokverenigingen besteed.

Als gevolg van dit beleid breidde het aantal plaatselijke verenigingen zich sterk uit. Waren het er in 1930 nog 54, in 1935 al 133 en in 1943, 153 verenigingen. Ook het aantal leden per vereniging groeide

van 30 leden in 1930 naar 44 leden in 1935 en 79 leden in 1943 gemiddeld per vereniging. In latere jaren zou het aantal verenigingen uitgroeien tot 170. De fokverenigingen waren de voorposten en de leden van het stamboek. Doordat zij ook als beerhouderijen fungeerden (misschien wel hun belangrijkste taak), was vrijwel iedereen die biggen fokte, op de fokvereniging aangewezen en welhaast genoodzaakt daarvan lid te zijn.

Een belangrijke en in de stamboekorganisatie diep ingrijpende verschuiving in de periode 1950-1970 vormde de opkomst van de beren voor eigen bedrijf. Het bestuur van het Noord Brabants Varkensstamboek heeft zich in dit tijdvak hiermee intensief bezig gehouden. Deze ontwikkeling vormde een ernstige bedreiging van de positie van de fokverenigingen en daarmee een bedreiging van de organisatorische en financiële basis van het stamboek.

Aan het organiseren van de fokdagen op plaatselijk, regionaal, provinciaal en nationaal niveau kwam eind zestiger jaren een einde. Nagenoeg vanaf het begin van de stamboekfokkerij hadden de plaatselijke en regionale keuringen een vaste plaats in het programma van activiteiten; later werden daar de provinciale en nationale aan toegevoegd. De groei naar grotere eenheden en daarmee de grotere kwetsbaarheid van de bedrijven, vereiste steeds meer het vermijden van besmetting en infectie. Van de zijde van de veterinairen kwamen steeds meer bezwaren en werd de instemming aan fokdagen onthouden, hetgeen bij het optreden van besmettelijke ziekten vergaande consequenties kon hebben.

Ook door de gewijzigde inzichten in de selectiemethode verloren de fokdagen een deel van hun betekenis. Evenwel, voor veel fokkers betekende het verdwijnen van deze dagen een verlies.

De zoektocht naar de winnaar van de medaille:

De zoektocht naar de eigenaar van het varken begon met een mailtje naar de ZLTO, die ons doorverwees naar Topigs, een internationale varkensfokkerijorganisatie in Vught. Die verwees ons weer door naar

het Museum Veeteelt en KI in Beers (bij Cuijk). In dat museum is veel informatie verzameld over fokkerij, stamboeken en fokdagen, zowel lokaal, regionaal als nationaal. Dit betreft dan niet alleen varkens, maar ook rundvee, paarden en andere landbouwhuisdieren. Het museum is alleen op woensdagen en zondagen open. Met een delegatie van de werkgroep hebben we het museum bezocht. Er bleek een enthousiaste club van vrijwilligers achter het museum te staan, die ons ontzettend veel informatie konden geven. Toen de foto van de medaille getoond werd, was de eerste reactie: "O, dat is een Groot Yorkshire". Tevens wist men te zeggen dat het nummer dat op de achterzijde van de medaille is geslagen, het stamboeknummer van het winnende varken is, in dit geval 'B3578'.

Met 3 personen zijn we een hele middag bezig geweest met het doorbladeren van ingebonden jaargangen van allerlei tijdschriften. Daarin was veel te vinden over paarden en slechts in beperkte mate over varkens. Uit deze documentatie konden we wel achterhalen dat de Centrale Varkensfokdag in 's Hertogenbosch was gehouden op 22 mei 1939. Voor een schijntje konden we het boek over de varkensfokkerij kopen (zie bronnen), zodat we met heel wat meer kennis terugkwamen. Alleen de naam van de winnende varkensboer ontbrak nog. Dan maar een andere insteek proberen. In de documentatie in Beers waren we de naam van P. van Hout uit Eersel tegengekomen als winnaar in 1938. Piet van Hout was destijds de slachter en woonde aan de Schadewijkstraat t.o. de Hoogstraat. We hebben telefonisch contact gehad met twee van zijn zonen. Nog voordat het tot een afspraak kwam, kregen we het verlossende bericht van het Museum dat ze de uitslagen van 1939 toch nog gevonden hadden.

*In het maandblad voor de varkensfokkerij (*2) stond bij de klasse van G.Y.-zeugen die minstens voor de tweede maal drachtig waren en in of voor 1937 geboren: "**B 3578 van W. Kox werd 1e, een zeer correct gebouwde jonge zeug.**"*

Na hier en daar wat rondvragen kwamen we bij de naam van Willeke Kox, destijds woonachtig aan de Schadewijkstraat in het huis waar nu de tandartspraktijk van Karin van der Kooi op nr. 11 is gevestigd; dit is dichtbij de vindplaats. Adriaan Kox, de koster en voormalige groenteman aan de Willibrorduslaan is zijn zoon.

Wilhelmus Arnoldus Kox (1894 – 1979)

Werkgroep Archeologie:

Rahda van der Aalst

Annie Biezen

Fred van Drongelen

Lia van Herk

Winfried Thijssen

Bronnen

[1] A.F. Paridaans, “75 jaar varkensfokkerij in stamboekverband, Invloed van de stamboekorganisatie op de kwaliteitsverbetering van het varken in (Zuid) Nederland”, 1987

[2] Maandblad voor de varkensfokkerij
derde jaargang, no.3, juli 1939, p.29.

Heemkundig Allerlei

Gilde St. Brigida Netersel en haar strijd tegen Kerk en Land

Gilden spelen een eeuwenoude gemeenschapsrol. Dit onder het devies van trouw aan Kerk en Land. Hun schuttende rol en die van begrafenisondernemer zijn gekend. Minder bekend is dat zij in tijden van tegenspoed, plundering en brandstichting zich opwerpen als bankierster van de gemeenschapskas. Daarnaast als eigenaresse van onroerende goederen; vooral in tijden van onderdrukking van de godsdienstvrijheid ter huisvesting van de bedienaren van de katholieke kerkgemeenschap. Ten tijde van opgelegd reformatorisch gezag en kerkelijke leer tégen de samenspannende Kerk en Land in. Althans zo leert een duik in de schaarse archivalia waarin gilde Sint Brigida uit Netersel vernoemd zijn.

In het register van de schepenbank Bladel laten schepenen Jan van Hoof en Laurijs Peeters op 11 oktober 1726 registreren dat het Corpus (dorpsbestuur) van Netersel een schuld heeft lopen bij het gilde. De voorafgaande decennia is de Kempen bij herhaling bezocht door uiteenlopende plunderende en brandschattende troepen. Het ene na het andere dorp wordt onvermogen te voldoen aan afdrachten aan de hogere overheden. Menig dorpsbestuur gaat leningen aan bij zijn burgers. Ongetwijfeld moet ook de rol van bank van lening door het gilde van Netersel in dat historisch kader worden gezien.

Onroerende goederen komen in handen van het gilde in 1745. Hendrik Hulselmans, gehuwd met Elisabeth de Cordt, en Dirck Peeter Dircx, gehuwd met Helena de Cordt, verkopen in genoemd jaar aan het gilde van "Sinte Brigita tot Netersel" een akker van ongeveer anderhalve lopens grootte, gelegen in de Aalsten. In hetzelfde jaar dragen Laurijs Peeters, Anneken van Hooff, Jan Faas en Jan Adriaen de Cordt, voor het bedrag van 105 gulden, aan de Dekens en ouderlingen van het gilde Sint-Brigida over een "seker huys, hoff en driesken, groot omtrent een loop, gelegen alhier ten geheugte de Thielestraet".

Het grondbezit van het gilde kan in de tijd gevolgd worden in archieven. De zogeheten lijst van gemene middelen maakt in de jaren 1788-1802 melding van “den Gildenacker” die 2 lopens groot is. Afgaand op de legger van de in 1794 opgemeten landerijen en bijbehorend boomboek gaat het hier om een perceel bezaaid akkerland, Schomken, gelegen in de Aelsten. Bij de eerste kadastrale opname in de jaren dertig van de 19de eeuw staan twee percelen bouwland geregistreerd op naam van het gilde; het ene meet 3270 m², het andere 1890 m².

*Een beeld van St. Brigida uit de 15^e eeuw
Het staat in de kathedraal van Hasselt*

Gedurende de 19de en begin 20ste eeuw betaalt het gilde grondbelasting over beide akkers.

In de jaren zeventig van de vorige eeuw worden de gronden ingebracht in de ruilverkaveling Zaligheden-West en bij notariële akte verkocht. Het gilde is grondbezitter af.

Wat gebeurt er met het woningbezit? De huizenleggers bieden inzicht. Over de jaren 1746, 1751 en 1756 weten zij te melden dat er op het adres Tielenstraat 3B een woonhuis staat dat in het bezit is van de "Deekens en Ouderlingen der gilde St. Bregitta" en bewoond wordt door Johannes Covels pastoor te Netersel. In 1771 wordt als bewoner geregistreerd rooms

priester Johannes Lemans; in 1786 en 1792 pastoor Kox. Nog in 1801 woont de roomse pastoor in het huis dat in bezit is van het gilde.

In 1741 wordt van deze woning nog geregistreerd dat het een huis zou zijn bewoond door én in eigendom van rooms priester Godefridus van Mol. De opnemers van het register verbazen zich er over dat dit hen eerder is ontgaan. Na begin 19de eeuw is het gilde niet langer eigenaar.

Brigida, ondermeer patrones van het vee, wordt altijd afgebeeld met een dier.

Het lijkt er alleszins op dat het gilde, in rol van eigenaresse van onroerende goederen, behulpzaam is geweest, bedienaren van de roomse gemeenschap, in Netersel dé Kerk, in verdrukking onderdak te bieden en zoveel mogelijk te vrijwaren van erfelijke overdrachtsproblemen en belastingen van de zijde van het Land. Sint Brigida als bankierster en eigenaresse van onroerende goederen maar vóóral hoedster van de herder en beschermheilige van burgerlijke ongehoorzaamheid.

Bart Beex

Van de Boekenplank

- Harry de Kok e.a.: De kleine geschiedenis van De Kempen in 20 dagen. Uitgeverij Waanders Zwolle, 96 blz. met ill. in zwartwit en kleur, prijs € 6,95. In een reeks van 20 boekjes, waarvan er iedere maand èèn verschijnt - inmiddels zijn er al 4 boekjes verschenen - wordt een interessant beeld gegeven van een stad of dorp in de Belgische Kempen. In een boekje van 96 blz. met voortreffelijke illustraties krijgt men op een uiterst informatieve wijze een aardig beeld van een stadje. Besproken zijn in deel 1 t/m 4; Grobbendonk, Geel, Herentals en Hoogstraten.

Zo bespreken de schrijvers o.a.: Dimpna sterft op 30 mei 750 de marteldood. De bekering van de Kempen met aandacht voor de St-Dymnakerk en –kapellen in Geel. Sint Catharina in Hoogstraten, Onze-Lieve-Vrouw in Gierle. De sacramentswonderen in Poederlee en Rovert, en de Heiligen op de retabels in Hulshout.

Het wordt ongetwijfeld een prachtige reeks van 20 boeken met belangwekkende informatie; hiervan getuigen nu reeds deel 1 t/m 4. Iedereen die met fiets of auto de Belgische Kempen intrekt, zal ontdekken dat deze streek veel meer interessants bewaart dan in allerlei toeristische folders vermeld wordt.

- Frans Teunis e.a.: Eersel in de twintigste eeuw. De burgemeester. Uitgave van de gemeente Eersel, bij gelegenheid van het terugtreden van burgemeester H. Houben- Sipman. 116 blz. met ill. in zwartwit en kleur uit het archief van Eersel en met veel foto's en oude ansichtkaarten uit de verzameling van Fr. Huybregts; prijs €14,50.

Ondanks de korte voorbereidingstijd is dit boek een waardevol document geworden dat een beeld geeft van ruim honderd jaar bestuur in de gemeenten Duizel/Steensel, Eersel, en Vessem, en tenslotte in de huidige gemeente Eersel met haar zes kerkdorpen..

Volledig zal dit boek niet zijn; hiervoor zal nog veel studie in de archiefbronnen gepleegd moeten worden. “Gelukkig”, zeggen de heemkundigen die zich nog vol enthousiasme op de geschiedenis van de streek en de gemeente kunnen storten om de hiaten in te vullen.

Wel is het jammer dat het gekozen lettertype erg klein is en dat de letterlijk aangehaalde teksten nauwelijks van de grondtekst te onderscheiden zijn; de onderschriften staan niet altijd bij de juiste foto. Het ware beter geweest de derde correctie ook door de eigen corrector te laten verzorgen.

- Frans Hoppenbrouwers, Bloemrijk. Uitg. Kabeljauws, 210 blz. met ill., prijs € 4,90 ISBN 90-77747-02 8

In dit boek geeft de schrijver een beeld van de betekenis van 100 Kempische planten met een verhaal. Waaruit blijkt dat hij bijzonder bekend is met de flora van onze streek; ieder verhaal geeft gegevens die voor de meesten van ons nog onbekend zijn.

Fraai zijn ook de tekeningen van Roos Wijnants, telkens op de linkerpagina bij de besproken bloem.

- Frans Hoppenbrouwers, Slechtvalk. Uitg. Kabeljauws, 236 blz., ISBN 90-77747-18-6, prijs € 15,90

Slechtvalk is no 2 in een reeks van 5 Kempische romans. Wie met interesse Wolfsklauw, deel 1 van de reeks, gelezen heeft, zal ook dit boek graag tot het zijne willen maken.

- Paul Spapens, Bijgeloof van alle dag. Uitg. Kempen Zaltbommel, 380 blz.; prijs € 11,50 ISBN 90-6657-2337

Bij iedere dag van het jaar heeft de schrijver een verhaal over de rol van het bijgeloof. Zo beschrijft hij op 21 maart de rol van de ui. "Leg bij volle maan een ui eerst in het water en graaf hem in de grond". Wat er dan gebeurt, kunt u zelf het beste lezen. Het is in ieder geval heel prettig te weten.

Kees Cornelissen

WWW.DIXMODE.NL

Markt 24
5521 AL Eersel
T: 0497 - 516000
F: 0497 - 513905

Maandag gesloten

**MODE EN
LINGERIE
VOOR DAMES
MET HEUSE
BORSTEN,
BILLEN
EN HEUPEN**

Slaapspecialzaak

Marian Eikemans

Openingstijden:

di t/m do 10.00 - 18.00 uur
vr 10.00 - 21.00 uur
za 10.00 - 17.00 uur

Nieuwstraat 40
5521 CC Eersel

Tel. 0497 - 530 900

Fax. 0497 - 530 911

Met zorg voor uw rust

CHINEES-INDISCH-RESTAURANT

美華酒家

"MEI WAH"

5503 BK VELDHOVEN
Burg. v. Hoofflaan 83-89
Tel. 040-2534732
Fax. 040-2547073

5615 AB EINDHOVEN
Leenderweg 86
Tel. 040-2117557

Dagelijks geopend van: 11.00-22.30 uur

Exclusieve accommodatie voor Uw:

partijen - familiediners - lunch of diner met
zakelijke relatie - personeelsavonden - etc.

de Muzenval

S.c.c. "de Muzenval" beschikt over diverse zalen die geschikt zijn voor vergaderingen, cursussen, bijeenkomsten, voorlichtingsavonden, workshops etc.

Ook heeft scc "de Muzenval" een theaterzaal met 350 zitplaatsen waarin alle faciliteiten aanwezig zijn voor uw bedrijfsvergaderingen of seminars.

Bovendien kunt u in de gezellig ingerichte foyer na afloop nog een drankje of hapje gebruiken.

sociaal cultureel centrum "de Muzenval"

Dijk 7 - 5521 AW - Eersel - Tel. 0497-515997 - info@muzenval.nl